

בניני תרגום יונתן

חידושים ופנינים בפרשנות המקרא מתרגום יונתן בן עוזיאל

גיליון מספר: 180

פרשת שמייני

[ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת, כדי שלא יספר עליך השטן לשון שלישית, על דבר העגל אשר עשית בחורב, וגם איל לעולה תקח כדי שיזכר לך זכות יצחק אשר עקדו אביו כאיל בחר העבודה, שניהם יהיו תמימים והקרב לפני ה'].

מבואר בדבריו שהעגל בא למנוע לשון הרע וקטרוג של השטן על מה שעשה אהרן את העגל, והאיל לעולה בא להזכיר את זכותו של יצחק שקשרו אביו כאיל בהר המוריה. והנה מצוייו ה' להביא דווקא איל המזכיר את זכות עקידת יצחק, (ולא ציווה להביא שור שהוא כנגד אברהם או עז שהוא כנגד יעקב - כדאיתא בתרגום יונתן על הפסוק (ויקרא כב, כז): 'שור או כשב או עז כי יולד', שכל אחד מאלו אמור כלפי אחד מהאבות ע"י"ש) למדנו, שיש שייכות בין זכותו של יצחק לחלקו של אהרן בעשיית העגל, דהיינו שזכות עקידת יצחק עומדת כנגד חטא זה, ומפני זה נצטווה אהרן להביא איל לעולה כדי להזכיר את זכותו של יצחק, ויש להתבונן מה השייכות בין הדברים?

עוד יש לדקדק בדברי ת"י, שאופן הזכרת יצחק באמצעות האיל, היא בפרט מסוים מסיפור העקידה והוא מה שקשר אברהם את יצחק כמו איל, ולא פירש כפשוטו שהאיל מרמז על האיל האחר 'הנאחז בסבך' שהוקרב בהר המוריה תחת יצחק, וזה מזכיר את העקידה.

ואכן דבר זה מדוקדק בת"י בכמה מקומות, שלעיתים מזכיר את העקידה דרך האיל שהוקרב לבסוף, ולעיתים מזכיר את מעשה הקשירה שקשר אברהם את יצחק כאיל על גבי המזבח. ומדקדוק הדברים יתכן להבין, שמעשה העקידה היה מורכב מב' חלקים: א. חלקו של אברהם שעקד את בנו ע"מ להקריבו כמצוות ה'. ב. חלקו של יצחק שביקש

קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה... קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש... ♦ טעם הקרבת איל דווקא לעולה, וביאור השייכות בין עשיית העגל והטבלת כתונת יוסף בדם לחלקו של יצחק בעקידה

(ויקרא ט, ב- ג) ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה תמימים והקרב לפני יי: (ג) ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש בני שנה תמימים לעלה:

מדוע ציווה ה' על אהרן להביא עגל לחטאת ואיל לעולה?

רש"י מבאר שהעגל בא להודיע שה' מכפר לו על מעשה העגל שעשה, אולם לא ביאר את טעם האיל.

עוד צ"ב טעם הדבר שנצטוו בני ישראל להביא שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש לעולה, ואילו אהרן נצטווה להיפך - את העגל לחטאת ואת האיל לעולה.

ת"י מבאר את הדברים:

ואמר לאהרן סב לך עגל בר תודי לחטאתא, מטול דלא ישתעי עלך שטנא לישן תליתאי על עיסק עיגלא דעבדת בחורב. וברם דבר לעלתא תיסב, מן בגלל די ידבר לך זכותא דיצחק דכפתיה אבוי כדיקרא בטוור פולחנא. תריהון יהון שלמין וקריב קדם יי:

לבקשת יצחק ונכונותו להיקשר על גבי המזבח, מדוע זה עומד כנגד זה? וכאמור צ"ב אף מה השייכות בין העגל אשר עשה אהרן לזכות זו של יצחק הנעקד על גבי המזבח?

ביאור השייכות בין חטא העגל ומכירת יוסף לזכותו של יצחק

ואפשר שהביאור בזה הוא, שהנה מדתו של יצחק היתה 'פחד' - 'גבורה' ויצחק היה ירא מאוד שיתקיים תמיד רצון ה'. ובתרגום יונתן (ויקרא כב, כז) כשמדבר על זכות האבות מגדיר את יצחק 'הישר', והיינו שהלך בישירות מוחלטת מבלי לעשות כל חשבונות שהם, ולכן אף כשלא נצטוו להיקשר הבין יצחק שאם חלילה יזוז ימצא הקרבן פסול וחלילה לא יתקיים רצון ה' החפץ בעולה תמימה. ולכן ביקש מאביו לכופתו **כדי שמעשה ההקרבה יהיה מושלם** והתוצאה תהיה קרבן כשר כפי רצון ה'.

והנה אהרן במעשה העגל התכוון לשם שמים. ובמפרשים ביארו כמה טעמים מדוע עשה את העגל, או מפני שרצה לעכב את בני ישראל והיה סבור שעד שיביאו לו הזהב ירד משה מההר, ולכן שלח את בני' להביא את התכשיטים מהנשים וכו'. או כמבואר בת"י לעיל (שמות לב, ה) שאהרן ראה את חור זבוח לפניו שנהרג ע"י העם, ופחד, וביארו המפרשים (עפ"י הגמ' בסנהדרין) שאהרן פחד שאם יתנגד ירגוהו ולא יהיה לישראל תקומה מחטא זה שהרגו כהן ונביא ביום אחד. ולכן עשה את העגל.

אלא שאף שכוונותיו היו להצלת ישראל, בפועל עשה אהרן את העגל שהוא עבודה זרה, ומשום כך נקרא על שמו. ונמצא שהיה כאן מעשה לא טוב עם כוונה טובה.

והתביעה על אהרן היתה שלרום דרגתו היה צריך לנהוג בישירות מוחלטת מבלי חשבונות כלל, ואם עשיית העגל אינה רצון ה', אזי אין כל הו"א לעשות עגל זה בשום אופן שהוא, גם לא בשביל הצלת ישראל - ע"י עיכובם מלעשות העגל, או מניעתם מהריגת כהן ונביא ביום אחד.

ולכו כשבאים לכפר על ענין זה מעמידים כנגד זה את זכותו של יצחק, - 'הישר' המבוטאת היטב במה שביקש שיקשרהו אביו על גבי המזבח, כדי שחלילה לא תצא תוצאה שאינה רצון ה' - פסול בקרבן. ולכן נצטווה אהרן להביא דווקא איל להזכיר זכות זו של יצחק העומדת כנגד חטא זה.

וכך גם בענין הטבלת הכתונת בדם, שהיתה מעשה רמאות הנועד להטעות את יעקב מלדעת את האמת, ועל אף שלשבטים היו סיבות וטעמים לכל עסק המכירה, והוכרחו להסתיר זאת מיעקב. בכל זאת מעשה ההטבלה בדם הוא

מאברהם לקושרו כראוי בכדי שלא ימצא פגם חלילה בקרבן. וב' חלקים גדולים ונשגבים אלו עומדים לישראל לזכות לדורות. ובכל פעם שמעוררים זכות העקידה מזכירים החלק הנצרך והשייך לענין שלשמו מזכירים את העקידה.

ומדברי ת"י כאן שביאר טעם הקרבת האיל ביום השמיני למילואים בכדי לעורר זכותו של יצחק שקשרו אביו ע"ג המזבח כאיל, משמע שכאן לא באים להזכיר את חלקו של אברהם שעקד את בנו ע"ג המזבח, אלא באים להזכיר בפרטות את חלקו של יצחק בעקידה במה שביקש מאביו לקושרו כדי שחלילה לא יזוז וימצא פגם בקרבן. ודבר זה טעון ביאור, מה השייכות בין העגל אשר עשה אהרן, לבקשת יצחק להיעקד על גבי המזבח?

והקושיא מתעצמת מהמשך דברי התרגום המבאר את טעם הקרבנות שמביאים בני ישראל, וכך מתרגם את הפסוק הבא: (ויקרא ט, א) **וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבָּר לְאֹמֶר קָחוּ שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וְכֶבֶשׂ בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה:**

וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלִּיל לְמִימְרֵי סִבּוּ בְּרַם אֶתֹן צִפִּיר בֶּר עִזִּי, מְטוֹל דְּסִטְנָא מִימְתִּיל בִּיה. מְטוֹל דְּלֹא יִשְׁתַּעֲי עֲלִיכּוֹן לִישָׁן תְּלִיתָאֵי עַל עִסְק צִפִּיר בֶּר עִזִּי דְנָכִיסוּ שְׁבִטָא דִּיעֶקֶב, וְדָמִיו יִתִּיה וְעִיבֵד יִתִּיה לְחַטָּאתָא. וְעִיגְלָא מְטוֹל דְּאִשְׁתַּעְבְּדָתוֹן לְעִיגְלָא. וְאִימֵר בֶּר שְׁתִּיה מְטוֹל דִּידְבָר לְכוֹן וְכוּתָא דִּיצָחַק דְּכַפְתִּיה אֲבִיו הִי כְאִמְרָא. תִּדְרִיהוֹן שְׁלָמִין לְעֹלָתָא:

[ועם בני ישראל תדבר לאמר קחו גם אתם שעיר עזים, מפני שהשטן נמשל בו. כדי שלא יספר עליכם לשון שלישית, על דבר שעיר העזים אשר שחטו שבטי יעקב, וזרקו אותו ועשו אותו לחטאת. ועגל מפני שנשתעבדתם לעגל. וכבש בן שנה כדי שיוזכר לכם זכות יצחק אשר עקדו אביו ככבש. שניהם תמימים לעולה].

מבואר בדבריו שהצורך בשעיר עזים הוא כדי למנוע לשה"ר - קטרוג של השטן על חטא מכירת יוסף, ואף כאן הכבש הבא לעולה הוא בכדי להזכיר את זכותו של יצחק שקשרו אביו על המזבח כמו כבש.

ומדוקדק בת"י שהשעיר עזים אינו על 'עצם מכירת יוסף', אלא על פרט מסוים שהיה במכירה. והוא 'הטבלת הכתונת בדם השעיר' כדי לגרום ליעקב להבין ש'טרף טורף יוסף', וכנגד זה מביאים את הכבש לעולה - להזכיר זכותו של יצחק שקשרו אביו כבקשתו על גבי המזבח.

ויש להבין מהו החוט המקשר בין הטבלת הכתונת בדם

וכבר העיר האוה"ח שלשון המקרא 'תעשו' משמע שקאי על ישראל ולא על עבודתו של אהרן.

וראה ברמב"ן שמבאר את תירוצו של האב"ע - ולדבריו סדר הדברים היה שלא כסדר הפסוקים, אלא מתחילה אמר משה 'זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו', ולאחר מכן פירש להם (ע"י אהרן - בפסוק ג) מהו הדבר בפרטות. ולאחר מכן הביאו ועמדו לפני ה' וראה עוד באוה"ח.

ת"י מפרש באופן אחר, ולדבריו משה ציווה לישראל לעשות דבר נוסף מלבד הקרבת הקרבנות:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה דִּין פִּתְגָמָא דְּתַעֲבָדוֹן אַעֲבָדוּ יִתְּצָא בִּישָׂא מִן לִבָּבוֹ, וּמִן יָד יִתְגַּלִּי לְבוֹן אִיקָר שְׂכִינְתָּא דִּי: [ויאמר משה זה הדבר אשר תעשו, העבירו את יצר הרע מלבכם, ומיד יתגלה לכם כבוד שכינת ה'].

ת"י מפרש שפסוקנו כלל לא מדבר על הקרבנות שנצטוו להביא, וכבר הביאו. אלא בא להוציא מלבם לבל יחשבו שהבאת הקרבן עצמו היא כבר הכפרה, אלא אדרבה, עתה עליהם לבער את היצה"ר מלבם ואז יתגלה כבוד ה' אליהם ויכפר להם².

כדברי ת"י מבואר בתו"כ:

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו - א"ל משה לישראל, אותו יצה"ר העבירו מלבכם וזהו כולכם בידאה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום, כשם שהוא יחידי בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו... אם עשיתם כן וירא אליכם כבוד ה'. (תו"כ ט, י)

קרב אל המזבח • מדוע היה אהרן ירא

מלהקריב קרבנותיו?

(ויקרא ט, ז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קָרֵב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת הַטָּאֲתָךְ וְאֶת עֹלֹתֶךָ וְכִפֹּר בַּעֲדָךְ וּבַעֲדֵי הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת קִרְבֶּן הָעָם וְכִפֹּר בַּעֲדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יי:

מדוע נכפל שוב ציווי זה בזמן העשייה, הלא כבר נצטווה אהרן (לעיל בפסוק ב) קח לך עגל בן בקר וכו' והקרב לפני ה'?

מעשה לא טוב (רמאות) עם כוונות טובות.

וכשבאים לכפר על חטא זה צריכים להעמיד את זכותו של יצחק שהלך בדרך הישר מבלי חשבונות כלל, ופחד תמיד שחלילה תצא תוצאה שאינה רצון ה'. לכך בקרבנות בני ישראל אשר באו לכפר גם על חטא 'הטבלת הכתונת בדם', נצטוו להביא גם איל לעולה כדי להעמיד את זכותו של יצחק כנגד חטא זה.

כדברי ת"י שטעם הקרבת האיל בקרבנות בני ישראל הוא לכפר על הקרבת הכתונת בדם, מבואר גם בתו"כ:

ואל בנ"י תדבר וכו' - וכי מה ראו ישראל להביא יותר מאהרן? אלא אמר להם יש בידכם בתחילה, ויש בידכם בסוף, יש בידכם בתחילה "וישחטו שעיר עיזים". ויש בידכם בסוף "עשו להם עגל מסכה". יבא שעיר עיזים ויכפר על מעשה עיזים, יבא עגל ויכפר על מעשה עגל. (תו"כ ט, ג)

זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יי תַּעֲשׂוּ וִירָא אֱלֵיכֶם כְּבוֹד יי • מלבד הקרבנות - העברת יצר הרע מן הלב הוא דבר הכרחי שהכפרה תלויה בו!

(ויקרא ט, ז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יי תַּעֲשׂוּ וִירָא אֱלֵיכֶם כְּבוֹד יי:

לאחר שבנ"י נצטוו ע"י אהרן (בפסוק ג) להביא קרבנותיהם, והביאום כנאמר (בפסוק ה) שישראל הביאו את כל הקרבנות ועמדו לפני ה', חוזר משה ומצווה שוב - 'זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו', וצ"ב מדוע, הלא כבר עשו?

בשאלה זו התקשו המפרשים, עיין ברש"י להלן (פסוק כג) שפירש ש'זה הדבר' אמור על קרבנותיו של אהרן: "לפי שכל שבעת ימי המילואים שהעמידו משה למשכן ושימש בו ופרקו בכל יום לא שרתה בו שכינה, והיו ישראל נכלמים ואומרים למשה, משה רבינו כל הטורח שטרחנו, שתשרה שכינה בינינו ונדע שנתכפר לנו עוון העגל, לכך אמר להם: 'זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' - אהרן אחי כדאי וחשוב ממני, שעל ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם ותדעו שהמקום בחר בו".

2. וראה באוה"ח שפירש בדרך זו אך שונה: "זה הדבר אשר ציווה ה' תעשו - שתהיו מעריכים תמיד בדעתכם כי אתם עומדים לפני ה'". עיי"ש.

רש"י מפרש: 'שהיה אהרן בוש וירא לגשת, אמר לו משה, למה אתה בוש, לכך נבחרת.

ת"י מבאר מדוע היה אהרן ירא לגשת:

וְהָיָה בֵּינוֹ דְּחָמָא אַהֲרֹן מְדַבְּחָא בְּקִדְּוֵי מִדְּמֵי לְעִיגְלָא, אִיסְתַּפִּי לְמִיקְדָּב לְגַבִּיהַ, בְּכֵן אָמַר לִיה מִשָּׁה אָנִיס מְנַדְּעָד וְקָרִיב לְמִדְּבָחָא וְלֹא תִסְתַּפִּי, וְעִיבַד יֵת חֲטָאתָךְ וְיֵת עֲלֹתָךְ וְכַפֵּר אֶמְטוּלְתָךְ וְאֶמְטוּל עֲמָא, וְעִיבַד יֵת קָרְבֵּן עֲמָא וְכַפֵּר עֲלִיהוֹן, הִי כְּמָא דְּפִקִּיד יְיָ:

[ויחי כאשר ראה אהרן המזבח בקרנותיו דומה לעגל, היה ירא לגשת אליו,, ואז אמר לו משה הגס דעתך וקרוב אל המזבח ואל תידא, ועשה את חטאתך ואת עולתך וכפר בעדך ובעד העם ועשה את קרבן העם וכפר עליהם כמו שציוה ה'].

בת"י מבואר שהמזבח עם קרנותיו היה נדמה לאהרן כדמות עגל, ולכך פחד אהרן לגשת, ועל כן ציווהו משה להגיס דעתו ולהקריב את החטאת ולא לירא.

וביאר הרמב"ן (כאן) ב' פירושים, מדוע המזבח נראה לאהרן כדמות שור. א. מפני שהיה זה חטאו היחיד של אהרן לכך היה תקוע במחשבתו. ב. השטן הראה לו כן להפריעו בעבודה³. וז"ל:

וטעם דבר זה, כי בעבור שהיה אהרן קדוש ה' ואין בנפשו חטא זולתי מעשה העגל, היה החטא ההוא קבוע לו במחשבתו כענין שנאמר (תהלים נא ה) וחטאתי נגדי תמיד. והיה נדמה לו כאילו צורת העגל שם מעכב בכפרותיו, ולכך אמר לו הגס דעתך שלא יהיה שפל רוח כל כך, שכבר רצה אלהים את מעשיו. ואחרים מפרשים שהיה השטן מראה לו כן כמו שאמרו שם 'אהרן אחי אף על פי שנתרצה המקום לכפר עונותיך, צריך אתה ליתן לתוך פיו של שטן שמא ישטיגך בביאתך למקדש'...

כדברי ת"י איתא בתו"כ:

קרב אל המזבח - ...ו"א היה אהרן רואה את המזבח כתבנית שור והיה מתירא ממנו, א"ל משה, אחי אל תתירא ממנו, הגס דעתך וקרוב אליו, לכך נאמר קרב אל המזבח (תו"כ ט, ז)

וַיֵּשָׂא אֶהֱרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרֶכֶם וַיִּרְדּוּ מַעֲשֵׂת הַחֲטָאֹת •

האם יש קשר בין הירידה לברכת העם? והאם מפסוקנו יש סמך לכך שברכת כהנים צריכה להיות בשמחה?

(ויקרא ט, כב) וַיֵּשָׂא אֶהֱרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרֶכֶם וַיִּרְדּוּ מַעֲשֵׂת הַחֲטָאֹת וְהַעֲלָה וְהַשְׁלִמִים:

מה באה התורה להשמיענו בכך שאהרן ירד מעשות החטאת? ומה הקשר בין הירידה לברכה?

בת"י מתבאר הדבר:

וּפָרַס אֶהֱרֹן יֵת יָדָיו לְקַבִּיל עֲמָא וּבְרִיכִינוֹן, וְנָחַת מִן מִדְּבָחָא בְּחִדּוּא, מִן דְּפִסַּק לְמַעַבְד חֲטָאתָא וְעֲלֹתָא וְנִבְסַת קוּדְשִׁיא:

[ויפרוש אהרן את כפיו אל מול העם ויברכם, וירד מן המזבח בשמחה, משפסק לעשות החטאת והעולה וזבח הקדשים].

בת"י משמע שלאחר שפסק אהרן מלעשות את החטאת והעולה, ירד מן המזבח בשמחה וברך את העם. כלומר מה שנאמר 'וירד מעשות החטאת' בא להשמיענו שירד בשמחה מחמת שכילה לעשות עבודתו בלא שום פסול, ומשום שהיה בשמחה היה מוכשר לברך את העם.

ויתכן שמכאן יש סמך למה שמצינו בשו"ע (או"ח קכח מג) שכהן אבל בתוך שבעת ימי האבל (ולרמ"א כל הי"ב חודש) צריך לצאת מבית הכנסת בשעה שמזמינים הכהנים לברך. ובמשנ"ב שם (ס"ק קנז) ביאר שאמנם מדינא כהן אבל חייב בברכת כהנים, אלא שנהגו שלא לישא כפיו משום שצריך הכהן להיות בשמחה וטוב לב כדכתיב "וטוב לב הוא יברך", ולכך צריך לצאת כדי שלא יקראו לעלות לברכה.

כדברי ת"י מובא בתו"כ:

וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים - משנפנה מקרבנותיו, ירד לו מן המזבח בשמחה⁵. (תו"כ ט, יח)

3. וכמבואר בחוה"ל (שער יחוד המעשה) שכשהשטן ראה שהאדם רוצה לעשות איזה דבר טוב הוא מתלבש בצורה של ת"ח ומראה לו גודל חטאו ושאינו ראוי לדבר זה, ולזה יעץ משה שיגיס דעתו ויקרב אל המזבח על אף חטאו ועל אף התמונה המבהילה של העגל שעומדת למולו, כי כל זה מעצת היצר החפץ שלא יהיה לו כפרה.

4. בגוף סדר הדברים המוזכרים בפסוק האם קודם ברח או קודם ירד. והאם המקרא מסורס עיין במפרשים כאן רש"י אב"ע רמב"ן.

5. ובהערת התו"ש על פסוק זה הוסיף: "דאל"ה האי פסוק יתירא הוא... לאחר שנגמר פשיטא שירד, אלא השמיענו כאן שנפנה מקרבנותיו והתבונן בכל פעולותיו

בעלה ונפל העובר לתוך הטיט, ועלתה צעקתה לפני המקום, ובא מיכאל והתקין לבנה מעוברה, והניחה להדום תחת רגלי הקב"ה. ואת הדום זה ראו נדב ואביהוא.

מוסיף ת"י שם (שמות כד, יג) לבאר:

ולות נדב ואביהוא עולמא שפירא לא שדר מחתיה
בחהוא שעתא, בדם אתננדא להון ליום תמינא
לאשלמותא לאסעדא עליהון. וחמון ית איקר שכנתא
דיי וחוון חדן בקורבניהון דאתקבלו ברעוא חי כאכלין
וחי בשתיין:

[ואל נדב ואביהוא נעדים נאים לא שלח מכתו באותה
שעה, אולם נשמרה להם ליום השמיני למילואים, לפקוד
עליהם. וראו את כבוד שכינת ה' והיו שמחים בקרבנם
שהתקבל ברצון כאילו אוכלים וכאילו שותים].

ומבאר בדבריו שחטאם של נדב ואביהוא אינו כמו שכתב
רש"י שם (והוא מהתנחומא) "שהיו מסתכלין בו בלב גס מתוך
אכילה ושתיה". אלא עצם מה שהסתכלו בדבר זה. ואכן
מחמת חטא זה נקנסה עליהם מיתה אלא שהמתין הקב"ה
ליום השמיני למילואים לפקוד עליהם. וכמו שכתב רש"י
שם כדי שלא לערבב את שמחת התורה.⁷

טעם שני – הקרבת אש זרה

בפרשתנו נאמר (ויקרא י, א): "וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְיָ אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר
לֹא צָוָה אֹתָם". ובפשטות באה התורה להביע במילים אלו
את חטאם שהוא סיבת מיתתם, ובת"י מבאר מהו 'האש זרה'
שהקריבו נדב ואביהוא:

ונסיבו בני אהרן נדב ואביהוא גבר מחתיתיה, ויהבו
בהון אישתא ושויאו עלה קטורת בוסמין, וקריבו קדם יי
אישתא נכדתא מן תפיין מה דלא פקיד יתהון:

[ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו, ונתנו בהן אש
ושמו עליהם קטורת ויקריבו לפני ה' אש זרה מן הכידיים,
מה שלא ציווה אותם].

וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְיָ אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צָוָה אֹתָם • ביאור השייכות בין ד' הטעמים שנאמרו בת"י בסיבת מיתת נדב ואביהוא

(ויקרא י, א-ב) וַיִּקְחוּ בְנֵי אֶהֱרֹן נָדָב וָאֲבִיהוּא אִישׁ
מִחֲתָתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֶן אֵשׁ וַיְשִׂימוּ עָלֶיהָ קֶטֶרֶת וַיִּקְרִיבוּ
לִפְנֵי יְיָ אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צָוָה אֹתָם: (ב) וַתֵּצֵא אֵשׁ
מִלִּפְנֵי יְיָ וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמָתוּ לִפְנֵי יְיָ:

הנה בביאור פרשה נשגבה זו של מיתת נדב ואביהוא בני
אהרן, נאמרו במפרשים פירושים רבים. ומדבריהם עולים י"ג
טעמים שונים⁶ מהו חטאם וסיבת מיתתם של נדב ואביהוא.
ומלבד שרבו השיטות והטעמים בזה, יש מהמפרשים אשר
כתבו טעמים שונים בדבריהם הפזורים בכמה מקומות
והדבר צריך תלמוד.

ת"י מתייחס לפרשה זו בכמה מקומות. ומדבריו עולים ד'
טעמים. ויש לידע כיצד מתיישבים הם זה עם זה.

טעם ראשון – 'ויחזו את האלוקים' התבוננותם במעשה לבנת הספיר

בפרשת משפטים בזמן השמחה של מתן תורה נאמר: (שמות
כד, יא - יג) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וָאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלֵי כְּמַעֲשֵׂה לְבַנֶּת
הַסִּפִּיר וּכְעָצֶם הַשָּׁמַיִם לְטֹהַר: וְאֵל אֲצִילִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח
יְדוֹ וַיַּחֲזוּ אֶת הָאֱלֹקִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:

רש"י שם מבאר שאצילי בני ישראל הם נדב ואביהוא ושבעים
הזקנים. אכן בדבריו לא נתבאר מדוע נקראו בשם 'אצילי בני
ישראל', (ולכאור' 'אצילי' הוא לשון חשיבות לאנשי רום המעלה), אולם
בת"י (שם) מבאר שאצילי בני ישראל הם נדב ואביהוא בלבד,
ומתרגם 'אצילי בני ישראל' - נערים נאים.

והנה לאחר שמבאר ת"י שם באריכות מהו 'מעשה לבנת
הספיר' שראו נדב ואביהוא, והיא הלבנה שנעשתה ע"י
המלאך מיכאל מעוברה של בת ישראל, שדרסה בטיט עם

של החטאת והעולה והשלמים שהיה הכל כדיון ולא נכשל בשום דבר ירד מן המזבח בשמחה... ואיתא בשו"ע סימן קצ"ח שנפסק כמ"ד שברכת כהנים צריכה להיות בשמחה. ועיי"ש בביאור הגר"א, וזהו הכוונה כאן משנפנה מקרבנותיו ירד לו מן המזבח בשמחה.

6. ואילו הם: א. הורו הלכה בפני משה. ב. שנכנסו שתויי יין. ג. שנכנסו מחוסרי בגדים. ד. שנכנסו ללא רחיצת ידיים ורגליים. ה. שאמרו מתי ימותו שני זקנים אלו ואנו ננהיג את ישראל. ו. שלא נשאו נשים. ז. שהקריבו אש זרה (והרבה פירושים מהי האש זרה). ח. שהתבוננו במעשה לבנת הספיר במעמד הר סיני. ט. חטא העגל אשר עשה אהרן אביהם. י. שנכנסו לפני ולפנים. יא. שהקטירו בשנים ולא ביחיד. יב. להרמב"ן שמו הקטורת על המחיתה ועל המחיתה אש - דהיינו שהקריבו האש ולא הקטורת. יג. שלא נטלו עצה זה מזה.

7. ולכן המתין ליום השמיני למילואים, שאף שזה יום חנוכת המשכן שהוא 'יום שמחת לבו', כמו שאמרו חז"ל שיום חתונתו זה מתן תורה, ויום שמחת לבו זה בנין בית המקדש, מכל מקום מיהר ה' להיפרע מהם, מהטעם שיבאר להלן. (כלי יקר ויקרא י, ב)

מקודשניא דיי ואכלוה פטיר בסטר מדפחא ארום קודש
קודשין היא:

[וידבר ה' עם אהרן ואלעזר ואיתמר בניו שנותרו מן
השריפה, קחו את המנחה הנותרת מקרבן ה' ואכלוה
מצות בצד המזבח כי קדש קודשים היא].

מבואר בדבריו שאלעזר ואיתמר ניצלו מן השריפה⁸, כלומר
שהתורה באה לומר שראויים היו אף הם למות, וצ"ב מדוע
הלא לא חטאו בכל הדברים שהובאו לעיל? ולכאורה כוונת
התרגום למה שהובא ברש"י:

הנותרים. מן המיתה, מלמד שאף עליהם נקנסה מיתה
על עון העגל, הוא שנאמר ובההוא התאנף ה' מאד
להשמידו, (דברים ל, כ.) ואין השמדה אלא כלוי בנים,
שנאמר ואשמיד פריז ממעל, (עמוס ב, ט.) ותפלתו של
משה בטלה מחצה, שנאמר ואתפלל גם בעד אהרן
בעת ההיא (דברים שם):

הרי לנו שנדב ואביהוא מתו מחמת גזרת המיתה שנקנסה
על בניו של אהרן בגלל שעשה אהרן את העגל, ותפלתו של
משה הואילה להציל מחצה, את אלעזר ואיתמר.
ואף כאן צ"ב האם לא די בטעם זה? ומדוע הוסיף ת"י את כל
הטעמים שהובאו לעיל?

ביאור הצורך בר' הטעמים

ובביאור הדברים יתכן להבין, שאכן היה כאן צירוף של
כמה דברים וחטא אחד גלגל את חברו עד לגזרה הנוראה
שנקנסה עליהם.

דהיינו שבעצם נקנסה עליהם מיתה מחמת מה שהתבוננו
במעשה לבנת הספיר, אלא שהמתין ה' עם עונש זה עד ליום
השמיני למילואים, ואכן אם לא שהיו חוטאים נדב ואביהוא
בהכניסם אש זרה לפני ה', היה ממתין ה' עם עונש זה לזמן
אחר ולא מענישם ביום חנוכת המשכן שהוא יום שמחת
ליבו.

אלא מכיון ששנו בחטאם בהעדר הזהירות והמורא הנדרשים
בקרבתם לפני ה' והכניסו אש זרה מן הכיריים, מיהר ה'
ליפרע מהם בכדי שלא יווצר מצב של זלזול בהנהגת
העבודה באופן שאינו ראוי. ולכך כעת נקנסה עליהם המיתה
שכבר נגזרה עליהם בעת שהתבוננו במעשה לבנת הספיר.⁹
אלא שעדיין צ"ב מה שהוסיף ת"י שנדב ואביהוא נכנסו

מבואר בדבריו שחטאם לא היה עצם ההקרבה לפני ה' אלא
מה שהקריבו את הקטורת מאש של חולין הבאה מן הכיריים,
ולא מאש קדושה הבאה מן המזבח.

וצ"ב כיצד טעם זה מסתדר עם הטעם שנכתב לעיל שכבר
נקנסה עליהם מיתה והמתין ה' ליום השמיני למילואים?

טעם שלישי – הקרבה בעודם שתויי יין

טעם נוסף מבואר בת"י, שנדב ואביהוא הקריבו את הקטורת
בעודם שתויי יין. ובטעם זה מבאר ת"י את סמיכות פרשת
שתויי יין לפרשת מיתת נדב ואביהוא.

וכך מתרגם את מה שאמר משה לאהרן: (ויקרא י, ט) "יין וְשִׁכָּר
אֶל תִּשְׁתְּ אֹתָהּ וּבְנֶיךָ אֹתָהּ בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תִמָּתוּ
חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם":

חֲמֹר וְכָל מִדְעָם מְרוֹי לֹא תִשְׁתִּי אֹתָהּ וּבְנֶיךָ עִמָּךְ בְּזִמְנֵי
מִיַּעֲלֹכֶךָ לְמִשְׁכַּן זִמְנָא, הִיכְמָא דְעִבְדוּ בְּנֵי דְמִיתוּ
בִּיקֻדָּת אִישְׁתָּא, קָיִים עֲלֵם לְדֹרֵיכֶךָ:

[יין וכל משקה משיכר לא תשתה אתה ובניך עמך בזמן
בניסתך לאהל מועד, כמו שעשו בניך שמתו בשריפת
האש, חקת עולם לדורותיכם].

מפורש בדבריו שנדב ואביהוא נכנסו למשכן שתויי יין
ומטעם זה מתו בשריפת האש. וטעם זה הובא גם ברש"י
בשם רבי ישמעאל שנכנסו שתויי יין.

וצ"ב כיצד טעם זה מסתדר עם ב' הטעמים שהובאו לעיל?

טעם רביעי – חטא העגל

ואם לא די בכך, בת"י נראה שהיה טעם נוסף למיתת נדב
ואביהוא, והוא גזרת המיתה שנקנסה על בניו של אהרן
בשעה שעשה אהרן את העגל.

וכך מתרגם ת"י את הפסוק: (ויקרא י, יב) "וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל
אַהֲרֹן וְאֶל אֱלֻעָזָר וְאֶל אִיתָמָר בְּנֵי הַנֹּתָרִים קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה
הַנֹּתֶרֶת מֵאִשֵּׁי יְיָ וְאֶכְלוּהָ מִצֹּת אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים
הִוא":

וּמִלִּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן וְעִם אֱלֻעָזָר וְעִם אִיתָמָר בְּנֵי
דְאִישְׁתִּידוּ מִן יְקִידָתָא, סִיבּוּ יַת מִנְחָתָא דְאִשְׁתִּידָתָא

8. כלומר שלומד את הנאמר בפסוק 'הנותרים' שלא רק שהם הבנים שנותרו בפועל, אלא הם נשארו ממשוה - ניצלו מהשריפה. ועיין בגמ' יומא פז. 'כמה בנים היו
לו לאהרן שראויין לישרף כנדב ואביהוא שנאמר הנותרים אלא שעמד להם זכות אביהם'.

9. ראה סמך לדברים אלו באלשיך (ויקרא י, א - ג): "ומדוע נתנו על מיתתם טעמים אחרים? לכן כתב עוד אחר כך וימותו לפני ה', כבר היו חייבים מיתה מזמן, והיה
מאריך להם עד ס' (גיל שישים). אלמלא נצטרף חטא זה.

למשכן שתויי יין, מה צריך לטעם זה?

ויתכן שהביאור בזה כמו שכתב כאן הרמב"ן בבואו לבאר קושיא אחרת: מדוע נענשו על כך שנכנסו שתויי יין הלא לא נצטוו על כך קודם פרשה זו?

וכתב הרמב"ן:

והטעם בצואה הזאת עתה שלא יתעה הכהן בשכרות היין ויבא לידי מחשבה שאינה כהוגן וימות בה כאשר עשו בניו. ויתכן כי מה שדרשו (ויק"ר יב א) שהיו נדב ואביהוא שתויי יין לומר כי מפני יינם טעו באש זרה, לא שיהיה העונש מפני היין כי עדיין לא הוזהרו ממנו, אבל עונשם שטעו באש ה' כאשר רמזתי. (לעיל פסוק ב)

כלומר ששתיית היין לא היתה חטא בפני עצמו, ואינה טעם וסיבת המיתה שנקנסה עליהם, ולעולם סיבת המיתה היא כאמור מחמת שהקריבו אש זרה (ומטעם זה מיהר ליפרע מהם על שהתבוננו במעשה לבנת הספיר) והיות וסיבת כניסתם עם אש זרה היתה מחמת שהיו שתויי יין, נאמרה כאן פרשת שתויי יין להזהיר את הכהנים לבל יכנסו שתויי יין כי במצב כזה יכולים להגיע לחטאים. (ומכאן ואילך נעשה זה לאיסור עצמי).

וזהו שכתב ת"י בטעם סמיכות פרשת שתויי יין: "כמו שעשו בניך שמתו בשריפת האש" כלומר אל תיכנסו למשכן שתויי יין כדוגמת נדב ואביהוא שמחמת היין טעו והכניסו אש זרה מן הכיריים, ונקנסה עליהם המיתה (שנגזרה כבר בחטא הראשון וכאמור).

אלא שעדיין צ"ב מהו הטעם הרביעי שנתבאר שמתו נדב ואביהוא מחמת העגל אשר עשה אהרן.

ויתכן שאף טעם זה אינו סיבת המיתה של נדב ואביהוא כלפי עצמם, אלא ביחס לאהרן מה שנגזר עליו שימותו בניו, היה זה מחמת חטא העגל ועל כך הואילה תפילתו של משה מחצה וניצלו שני בניו הנותרים, אולם מה שמתו נדב ואביהוא ולא אלעזר ואיתמר הוא מהטעם האמור לעיל¹⁰, שהכניסו אש זרה ומחמת זה לא נסלח להם החטא הראשון שהתבוננו במעשה לבנת הספיר.

וְאָכַלְתִּי חֶטְאֵת הַיּוֹם הַיֵּיטֵב בְּעֵינַי

י' • מנין ידע אהרן שאונן אסור באכילת

קדשים?

(ויקרא י, יט) וַיְדַבֵּר אֶהְרֹן אֶל מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הַקָּרִיבוּ אֶת חֲטָאתָם וְאֶת עֲלֹתָם לִפְנֵי י' וְתִקְרָאנָה אֹתִי בְּאֵלָה וְאָכַלְתִּי חֶטְאֵת הַיּוֹם הַיֵּיטֵב בְּעֵינַי י':

מנין ידע אהרן מהו הטוב בעיני ה' - שאסור לאונן לאכול קדשים?

בת"י מתבאר הדבר:

ומליל אהרן עם משה הא יומא דין קריבו בני ישראל ית קרבן חטאתהון ועלוותהון קדם י' וארע יתי סקול באילין בתרין בני, הלא מעשרדא תנינא אתפקיד די לא למיכל אביל מיניה, כל דבן קרבן חטאתא, ומה אילו אישתלית ואכלית מן קרבן חטאתא יומא דין אוף תרין בני דאשתליתו הון להון מן דינא דיתקדון, דלית אפשר די שפר קדם י':

[וידבר אהרן עם משה. הנה יום זה הקריבו בני ישראל את קרבן חטאתם ועולתם ואירע אותי אסון כזה בשני בני, הלא מעשר שני ציווה ה' אשר לא יאכל אבל ממנו, כל שכן קרבן חטאת, ומה אלו שגנתי ואכלתי מקרבן החטאת האם אף שני בני הנותרים היה להם מן הדין שישרפו, ואי אפשר שיוטב לפני ה'].

מת"י מתבאר שאהרן עשה ק"ו ממעשר שני ומזה למד שאונן אסור לאכול בקדשים.

וכך מובא בגמ' (יומא ה:): על מה שמשה אמר לאכול את שעיר ר"ח:

'כאשר צוה ה' ולא מאלי אני אומר'. וברש"י שם פירש מה שאמר אהרן: "היו סומכין ע"פ הדיבור ואכלו אותו אונגין ולא תעשו כאשר עשיתם בחטאת, ומשה טעה בדבר שלא נאמר לו, אלא במנחה ובחזה ושוק ושעיר שמני ובשעיר נחשון שהיו קדשי שעה, אבל שעיר ר"ח שהוא קדשי דורות לא הותר לאונן. ושלושה שעירים קרבו בו ביום ולא נשרף אלא של ר"ח בלבד¹¹, שנאמר (ויקרא י) ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה זהו של ר"ח הבא על טומאת מקדש וקדשיו כמו ששינו במסכת שבועות" (דף ט:):

וראה עוד במדרש הגדול (ויקרא י, א) דבר אחר, מפני מה לא נפרע מהן בסיני שאילו מתו בסיני אין כל בריה יודעת בהן מה עשו, ונמצאת מדת הדין מקופחת, אלא המתין להן עד שעשו דבר שלא כהוגן, ונכנסו שלא ברשות ונתפרסם חטאן לכל, כדי שלא יהא פתחון פה למהרהרים אחר מדותיו של הקב"ה כלום.

10. ובנקודה זו יש להתבונן הלא מבואר בתחילת הפרשה שאהרן הביא עגל לחטאת בכדי לכפר על שעשה את העגל, ובת"י (ט, כג וכן ברש"י שם) מתואר שאהרן ראה שהקריב קרבן והשכינה לא התגלתה, היה בוש ואמר למשה: "שמה לא נתרצה ה' במעשה ידי". אז נכנסו משה ואהרן לאהל מועד והתפללו על עם בית ישראל וכו' ומיד נגלה כבוד השכינה לכל העם, ולכאן' משמע שה' סלח לאהרן על חטא זה, והכיצד תיכף לאחר הסליחה מתו בניו שוב מחמת חטא זה? ואולי יש ליישב שאז נקבע שתהיה הכפרה באופן זה של מיתת בניו, וצ"ע.

11. אמנם על פרט זה חלוק ת"י (ויקרא י, טז) וסבור ששרפו את שלושת השעירים, עיי"ש. ועיין בנושא כלי יהונתן שם.

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיֵּיטֵב בְּעֵינָיו • מֹשֶׁה
הַכְרִיז בְּרִישׁ גְּלִי: מִמֶּנִּי נִתְעַלְמָה הַהִלְכָה וְאַהֲרֹן
אָחִי הַזְכִּיר לִי

(ויקרא י, כ) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיֵּיטֵב בְּעֵינָיו:

האם רק הוטבו דברי אהרן בעיני משה והסכים עמם, או שאף הודה על טעותו?

עפ"י המדרש המובא ברש"י משה הודה ולא בוש.

בת"י מבאר יתירה מזאת:

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיֵּיטֵב בְּעֵינָיו, וְאַפִּיק כְּרוֹזָא בְּמִשְׁדִּיתָא
 לְמִימָד אֲנָא הוּא דְאִתְעַלְמִית הִילְכָתָא מִנִּי וְאַהֲרֹן אָחִי
 אֶדְבַר יְתָה לִי:

[ביון ששמע משה וייטב הדבר בפניו, והוציא כרוז בכל
 מחנות ישראל ואמר, אני הוא שנתעלמה ההלכה ממני
 ואהרן אחי לימד אותה לי¹²].

מבואר בת"י שמשה הודה על טעותו בפרהסיא והוציא כרוז
 לאוזני כל ישראל שהוא טעה ולמד את ההלכה מפי אהרן.
 וזאת למרות שבפסוק לא מפורש שקצפו על אהרן ועל בניו
 היה בפרהסיא. בכל זאת הוציא משה כרוז זה ונמצא שלא
 רק שהודה על האמת, אלא אף פרסם את טעותו ברבים.

וכך מבואר במדרש:

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיֵּיטֵב בְּעֵינָיו - הוֹצִיא כְרוֹז לְכָל
 הַמַּחֲנֶה וְאָמַר אֲנִי טָעִיתִי אֶת הַהִלְכָה וְאַהֲרֹן אָחִי בָא
 וְלָמַד לִי. אֲלֵעֶזֶר יָדַע אֶת הַהִלְכָה וְשָׂתַק, אִיתְמַר יָדַע אֶת
 הַהִלְכָה וְשָׂתַק, זָכוּ וְנִתְיַחַד הַדִּיבּוּר עֲלֵיהֶם וְעַל אֲבֵיהֶם
 וְעַל אָחִי אֲבֵיהֶם... (ויק"ד פ"ג א)

יֵין וְשֹׁכֵר אֶל תִּשְׁתְּ • הָאֵם הַכֹּהֲנִים
הוֹזְהֵרוּ גַם בְּשִׁתִּית מִשְׁקָה הַמִּשְׁכָּר שְׁאִינוּ יוֹצֵא
מִגִּפְּן הֵיין?

(ויקרא י, ט) יֵין וְשֹׁכֵר אֶל תִּשְׁתְּ אֶתָּה וּבְנֶיךָ אִתְּךָ
בְּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תָמוּתוּ חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם:

מה משמעות המקרא 'יין ושכר אל תשת', מהו שכר?

רש"י מפרש: 'יין דרך שכרותו'. משמע שמפרש שהשכר
 אמור על דרך השתיה שאסור לכהן לשתות יין בדרך
 שיכרות. ולהוציא מההבנה ששכר הוא עוד סוג משקה
 שנאסר לכהנים לשתות, והיינו כל משקה המשכר אף שלא
 יצא מגפן היין. כך דייק הרמב"ן ברש"י.

אולם ת"י מפרש באופן א':

חֲמֹד וְכָל מַדְעָם מִדְּוִי לֹא תִשְׁתִּי אֶתָּה וּבְנֶיךָ עִמָּךְ בְּזִמְנָא
 מִיַּעֲלָבוֹן לְמִשְׁכָּן זִימְנָא, הִיכְמָא דְעִבְדוּ בְּנֶיךָ דְמִיתוּ
 בְּיָקִידָת אִישְׁתָּא, קָיִים עָלֶם לְדִרְיָבוֹן:

[יין וכל דבר משכר לא תשתה אתה ובניך עמך, בזמן
 בואכם לאהל מועד, כמו שעשו בניך שמתו בשריפת
 האש, חקת עולם לדורותיכם]

ת"י מפרש 'ושכר' - וכל דבר משכר, והיינו שמפרש את
 הפסוק שבא להשמיענו שאסור לכהן לשתות אף משקה
 המשכר שאינו יוצא מגפן היין. וכך משמע גם באונקלוס
 שתירגם 'ושכר' - 'ומרוי'. וכן פסק הרמב"ם (סה"מ ל"ת עג,
 ביאת מקדש פ"א ה"ב) שהשכר ושאר המשכרים אסורים, וכתב
 הרמב"ן שהוא משום שפירש כך הפסוק (אמנם הרמב"ן גופיה
 סבור כדעת רש"י. והאב"ע מפרש כדברי התרגומים).

וכבר מצינו שנחלקו בדבר רבי אליעזר ורבי יהודה בגמ'
 (כריתות יג:): שרבי אליעזר מפרש יין ושכר אל תשת - אל
 תשתה יין דרך שיכרות. ואילו רבי יהודה מפרש ששכר בא
 לרבות כל המשכרים. ות"י פירש המקרא כדעת רבי יהודה.

12. בתרגום ירושלמי כאן מוסיף על שכרו של משה בגין מעשה זה: "ובגלל שהשפיל משה עצמו קיבל על זה שכר רב - וישמע משה וייטב הדבר בפניו".